

Гра

Джек Лондон

I

Перед ними на підлозі розіслано багато розмаїтих килимів; два брюссельські вже з самого початку їм сподобались, але й інші візерунками вабили око,— отож вони вагалися між бажанням та матеріальною спромогою. Сам керівник відділу шанобливо упадав коло них, властиво, дівчина добре розуміла, що він упадав тільки задля Джо, недарма ж хлопчик при ліфті, поки вони піднімалися нагору, аж рота роззявив від захоплення, побачивши Джо. Не була вона й сліпа, щоб не бачити, яку пошану виявляли до нього молодики й хлопчаки на вулиці, коли вони проходили вдвох своїм кварталом у західній частині міста.

Керівника відділу покликано до телефону, і в душі дівчини знадні мрії про килими та прикрі грошові міркування поступилися місцем перед ще більшим сумнівом і тривогою.

— Не розумію, Джо, що тебе в ньому вабить,— сказала вона тихо, але настійливо: очевидно, розмова про це заходила вже не вперше.

Якась тінь на мить затьмарила молодикове обличчя, та відразу ж воно засвітилося ніжністю. Адже він був ще сливе хлопчина, а вона лишень дівча — обоє майже діти, що тільки оце ступили на поріг життя й надумалися влаштувати собі гніздечко.

— Та не турбуйся даремно,— промовив він.— Це ж мій останній, найостанніший вихід.

Він усміхнувся, а проте вона завважила, як з уст йому мимоволі злетіло скрушне зітхання,— і з чисто жіночого інстинкту цілком володіти своїм коханим відчула страх перед незрозумілим їй захватом, що так владно заповнив істоту Джо.

— Ти ж бо знаєш, що зустріч з О'Нейлом дала мені змогу сплатити останній борг за материн будинок,— провадив він.— От я й спекався одного клопоту. А змагання з Понтою дасть мені сто доларів, цілих сто! Це найбільший приз — непоганий для нас із тобою весільний дарунок.

Грошові розрахунки її зацікавили.

— Але ж тобі подобається сама ця "гра", як ти її називаєш. А чому?

Він не вмів гарно говорити. На рингу він промовляв руками, всім тілом, грою м'язів, а переказати словами своє зачарування "грою" не годен був. Проте спробував і, заникуючись, почав змальовувати, що почував він під час змагання, а надто в найвирішальніші хвилини.

— Одне я знаю, Женев'єво: на рингу ж переживаєш захват, загнавши супротивника туди, куди тобі треба. Він вимахує кулаками, а ти, не даючи йому нагоди влучити, сам завдаєш удару" Ось він заточується, мов п'яний, і прилипає до тебе, суддя відриває його, і врешті ти можеш кінчати. Вся зала аж здригається з крику, а ти знаєш, що бився чесно й переміг, бо вартніший за нього. Бачиш, я...

Він раптом урвав мову, злякавшись власної балакучості й тривожного виразу на Женев'євиному обличчі. Слухаючи, вона пильно дивилася на нього, і на її лиці дедалі дужче проступав ляк. Змальовуючи їй найкращі хвилини свого життя, Джо уявляв собі переможеного супротивника, освітлений ринг, рев глядачів,— і Женев'єва відчула, що його підхопила й понесла від неї хвиля життя, незрозумілого, загрозливого, непереможно-принадного. Від самого подиху того життя її кохання блякло і в'януло. Образ Джо, якого вона знала, померк, розплився, а тоді й зовсім зник. Свіжого хлопчачого обличчя, ласкавих очей, приємного лагідного обрису вуст наче й не було. Вона бачила перед собою обличчя дорослого чоловіка, напружене, нерухоме, немов з криці вилите: і стулені губи, як крицеві лещата в пастці, і широко розплющені, чуйні очі полискували, мов криця. То було обличчя чоловіка, а не хлопчика, якого вона знала. Обличчя зовсім їй чуже.

Та все ж попри свій страх, вона невиразно відчула гордощі. Його мужність, мужність войовничого самця невідпорно впливала на неї, як на жінку, збудила в ній споконвічне бажання обирати собі товаришем чоловіка дужого, спиратися на його силу, як на незламний мур. Вона не розуміла тієї таємничої сили, що перемагала кохання і скоряла собі Джо, проте в глибині жіночого серця відчувала солодку радість, що задля неї, задля їхнього кохання, він зрікається того, що досі становило невід'ємну частину його життя, що він востаннє має вийти на ринг.

— Он місіс Сілверстайн не любить боксу,— сказала Женев'єва,— лає його на всі заставки, а вона ж тямуща жінка.

Джо поблажливо всміхнувся, не вперше ховаючи біль, що вона ніяк не хоче цінувати те, чим він у житті найбільше: пишався. Власними зусиллями та ненастанною працею доскочив він успіху, і тепер, коли він усього себе і все, що було в ньому, віддав Женев'єві, той успіх, на його думку, був єдиною правдивою вартістю, гордовито покладеною їй до ніг. Його боксерська майстерність була запорукою мужності, більшою, ніж міг запропонувати їй будь-який інший чоловік, і та мужність давала йому право володіти нею. А вона цього не зрозуміла тоді, не розуміє й тепер, і Джо дивувався, за що саме вона його покохала.

— Місіс Сілверстайн — стара порохнява печериця,— добродушливо сказав він.— Що вона розуміє в таких речах? Запевняю тебе, це дуже здоровий і корисний спорт. Глянь на мене! Бачиш, мені треба заховувати чистоту, щоб бути в добрій формі. Я живу чистіше, ніж місіс Сілверстайн, чи її старий, чи будь-хто з твоїх знайомих. Купаюся, обливаюся, роблю гімнастику, все в один час, добре їм і не дозволяю собі ніяких дурниць — ні п'ю, ні курю, анічого такого, що могло б мені зашкодити. Я, мабуть, навіть чистіший за тебе, Женев'єво... Далєбі,— поквапився він додати, помітивши образу на її личку.— Йдеться не про воду та мило.— Він обережно, але міцно стиснув її руку вище ліктя.— Бачиш, ти м'яка й тендітна. А я, ось помацай лишень!

Він так міцно затис її пальці м'язами своєї руки, що вона аж скривилася з болю.

— І я весь такий,— правив він своєї.— Оце й є чистота. Кожна часточка тіла, кожна крапля крові, кожен м'яз чистий наскрізь до самих кісток, та й самі кістки теж. Це не

те, що вимити шкіру милом і водою,— а все наскрізь чисте. І бачиш, тіло відчуває, що воно чисте. Коли я ранком прокидаюсь та беруся до праці, кожна крапля крові, кожен м'яз у мені просто аж волає, що він чистий. О, якби ти знала...

Він раптом замовк, до решти збентежений своєю незвичайною балакучістю. Ніколи ще він так не хвилювався, але й ніколи не мав причини стільки говорити. Однак цього разу йшлося про бокс, бралось під сумнів вартість і гідність самої гри, для нього найважливішої в світі. Принаймні вона була найважливіша до того дня, коли він випадково переступив поріг Сілверстайнкової цукерні й коли Женев'євин образ заступив йому світ і затьмарив усе. Джо починав розуміти, хоч і невиразно, споконвічну суперечність між жінкою й життєвою кар'єрою, між діяльністю чоловіка й вимогами жінки. А втім, він не вмів узагальнювати. Все, що він бачив,— це суперечність між конкретною, живою Женев'євою та величезною абстрактною Грою. Обидві припали йому до серця, обидві тягли його до себе; він роздирався між ними й відчував себе цілком безпорадним у тій боротьбі.

Слухаючи Джо, Женев'єва дивилася на його обличчя й милувалася чистою шкірою, ясними очима, ніжними й гладенькими, як у дівчини, щоками. Вона визнавала силу його доказів, але не хотіла погодитися з ними, інстинктивно обурювалась проти тієї Гри, що відривала його від неї, частково її грабувала. Це була суперниця, якої вона не розуміла, а надто не розуміла її принади. Якби то йшлося про якусь іншу дівчину, все було б зрозуміле, Женев'єві помагали б знання, здогади, прозорливість. А тут їй доводилось боротись наосліп з якоюсь невпійманною супротивницею, про яку вона нічого ніколи не знала і яка видавалася їй ще небезпечнішою через те, що в словах Джо вона відчувала дешифровку правди.

Нараз дівчина збагнула свою кволість. Їй стало сумно й шкода себе. Вона хотіла володіти ним цілком, неподільно, на менше її жіноча природа не погоджувалась. А він не давався, вислизав від неї, коли вона пробувала обвити його руками. Очі їй зайшлися слізьми, губи затремтіли, і зразу поразка обернулася на перемогу — всемогутня Гра поступилася перед нездоланною силою жіночої кволості.

— Та годі ж бо, Женев'єво, годі,— почав благодати хлопець, сповнений каяття, хоч і був здивований. Своїм чоловічим розумом він ніяк не міг збагнути її розпачу, але, побачивши, що вона плаче, забув про все на світі.

Вона всміхнулася крізь сльози, прощаючи йому, а він, хоч і знав, що нічим не завинив, увесь розтанув. Мимохіть він сягнув по її руку, але вона стримано й холодно уникла потиску, тільки очі її ще дужче засяяли.

— А ось і містер Клаузен,— сказала вона, і тим часом якась дивна жіноча алхімія геть висушила її сльози.

— Вам, Джо, певне, вже надокучило чекати? — сказав керівник відділу, рожевощокий чоловік, що до його суворих бурців аж ніяк не пасували веселі маленькі очиці.— Ну, то на чому ж ми спинилися? Ага, на тому килимові,— жваво провадив він.— Гарний візерунок, еге ж? Так, я все розумію. Ще б пак, сам заводився майном, мавши чотирнадцять доларів на тиждень. Але для свого гнізда нічого не шкода. Еге? Та

й справді-бо. Всього на сім центів дорожче, зате дорогу річ вигідніше купувати, скажу я вам. А знаєте що, Джо? — керівник раптом сповнився великодушністю й довірливо стишив голос:— Проте це лиш вам. Я скину п'ять центів. Тільки дивіться,— додав він урочисто,— нікому не кажіть, скільки заплатили!

— Звісно, сюди входить і платня за пакування й доставку,— пояснив він, коли Джо й Женев'ева, порадившись, заявили про свою згоду.— А як гніздечко? — ще раз поцікавився він.— Коли ж ви розпустите крила й полинете? Завтра? Так швидко? Чудово, чудово!

Він на мить захоплено звів очі вгору, тоді глянув на них по-батьківському ласкаво.

Джо відповідав досить спокійно, а Женев'ева трохи зашарілась; проте обоє вони почували себе ніяково. Не лише тому, що мова зайшла про те, що було для них інтимне й священне, і не через міщанську сором'язливість, а з уродженої скромності й стриманості, що часто властива людям з робітничого середовища, коли вони змагаються до життя чистого й цнотливого.

Містер Клаузен провів їх до ліфта, танучи в усмішці, аж сяючи поблажливою зичливістю; вся обслуга й собі дивилася вслід стрункій постаті Джо.

— Ну, а як нинішній вечір, Джо? — заклопотано спитав містер Клаузен, коли вони чекали на ліфт.— Як себе відчуваєте? Гадаєте, що впораєтеся з ним?

— Будьте певні,— відповів Джо.— Ніколи не відчував себе краще.

— Значить, гаразд відчуваєте себе? Дуже добре! А мені, бачте, спало на думку... ха-ха... напередодні весілля... легенька така непевність, нервовість, га? Сам знаю, що то означає одружуватись. Отже, все гаразд, еге? Та вже бачу, бачу. Годі й питати. Ха-ха! Ну, бувайте, друже! Знаю, що виграєте, напевне виграєте!

— До побачення, міс Прічард,— додав він, галантно допомагаючи Женев'еві увійти до ліфта.—Сподіваюсь ще не раз вас побачити. Завжди буду радий. Дуже радий!

— Кожен зве тебе "Джо",— докірливо сказала Женев'ева, коли вони вже спускалися ліфтом.— А чому не "містером Флемінгом"? Аж якось непристойно.

Він сумно дивився на ліфтера й, здавалося, не чув її.

— Що з тобою, Джо? — запитала вона з тією ласкою в голосі, що не раз його скоряла.

— Та нічого,— сказав він, — але я думав... мені так хотілося б...

— Хотілося б? Чого? — її голос був сама знада, а очі скорили б і дужчого за Джо, та він і далі дивився кудись убік.

Нарешті він повільно звів на неї очі й промовив:

— Мені хотілося б, аби ти хоч раз подивилась, як я борюся.

Вона зневажливо махнула рукою, і його обличчя раптом спохмурніло. Її шпигнула думка, що між ними стала таємна суперниця й тягне його гегь.

— Я... я рада б...— хапливо сказала Женев'ева, перемігши себе та силкуючись виявити ласку, що роззброює найдужчого чоловіка, примушуючи його схилити голову на жіночі груди.

— Справді?

Джо знову звів погляд і зазирнув їй у вічі. Він не жартував — вона це знала. Він ніби брав на спит її кохання.

— То була б найкраща хвилинка в моєму житті,— просто сказав він.

Чи то прозорливість закоханої, чи бажання виявити співчуття, якого він шукав, чи просто цікавість, що спонукала її на власні очі побачити супротивницю, а може, поклик невідомого світу долинув до неї, в тісні межі її одноманітного існування й додав рішучості,— але її поїняла якась надзвичайна відвага, і вона спокійно промовила:

— Так, я прийду подивитись.

— Я не думав, що ти погодишся, а то б не пропонував тобі,— признався Джо, коли вони вийшли на вулицю.

— А що, хіба не можна? — тривожно спитала дівчина, не даючи прохолоннути своєму завзяттю.

— Звісно, можна, я все влаштую, але ж я не сподівався на твою згоду. Аж ніяк не сподівався,— все ще не виходив він з дива, допомагаючи їй сісти на трамвай і шукаючи в кишені дріб'язку на квитки.

II

Женев'єва й Джо належали до своєрідної аристократії робочого люду. Серед убогого й брудного оточення вони зуміли зберегти моральну чистоту й здоров'я. Почуття власної гідності, охайності й винятковості спонукало їх триматися осторонь від інших. Важко було зайти з ними в дружбу, а тому справжнього, близького приятеля чи приятельки, з якими можна було б поділитись горем і радощами, жодне з них не мало. Обое були товариської натури, а проте лишалися самотні, бо, заприятелювавши з кимось, мусили б пожертвувати своїм прагненням до чистоти й порядності.

Не багатьом дівчатам з робітничого середовища судилося жити так самотньо, як Женев'єві. Виростаючи серед жорстокості й грубощів, вона здолала вберегти себе від них. Вона бачила тільки те, що хотіла бачити,— а хотілося бачити лише найкраще; легко керуючись якимось непомильним інстинктом, уникала вона всього потворного й брутального. Почати б з того, що вона рідко бувала на людях. Як одначці, їй змалку доводилось доглядати хвору матір і тому не було часу гратися й пустувати з сусідськими дітьми. Батько її, дрібний службовець, слабогрудий, анемічний, дуже доброї вдачі, був домосида, цурався людей, і завдяки йому в родині завжди панували злагода та спокій.

Дванадцяти років Женев'єва осиротіла; поховавши батька, вона просто з кладовища пішла жити до подружжя Сілверстайнів і оселилася в їхньому помешканні над невеличкою цукернею. Добрі євреї дали їй притулок, і, щоб відробити харчі та одяг, дівчина допомагала їм у крамничці. Бувши іншої віри, вона стала їм у пригоді, бо Сілверстайни самі не могли торгувати суботами.

Тут, у цій маленькій крамничці, одноманітно сплило шість років її ранньої молодості. Знайомих у неї було мало. Обходилася Женев'єва й без товаришок, бо жодна з дівчат не припала їй до серця. Не любила вона гуляти і з сусідськими хлопцями, хоч дівчата вже в п'ятнадцять років заводили собі приятелів. "Та ще мені цяця!" — казали

про неї дівчата і хоч не любили її за вроду й відлюдкуватість, а проте таки поважали. "Вишенька" — прозивали її хлопці, але пошепки й тільки поміж себе, боячись розгнівати інших дівчат; ані одному з них і на думку не спадало залицятися до Женев'єви. Вони поглядали на неї з побожністю, як на щось містично прекрасне і для них неприступне.

А Женев'єва й справді була красуня. Сама з давнього американського роду, вона була одна з тих дивовижних квіток, що часом розквітають серед робітничого середовища всупереч усім законам спадковості й оточення. Все в ній було гарне: рум'янець на білому виду, за який її прозвали "Вишенькою", доладне, немов виточене обличчя, тендітні обриси постаті. Голос вона мала тихий, рухи — статечні, сповнені гідності. Що не одягне, все було їй до лиця й підкреслювало шляхетну вроду. До того ж вона була чисто жіночна натура, чула, віддана й лагідна, з прихованою жагою майбутньої жінки й матері. Але це почуття в ній ще дрімало, чекаючи, коли з'явиться обранець.

Якось у суботу гарячої пообідньої пори до Сілверстайнкової крамниці зайшов Джо поласувати морозивом із содовою водою. Женев'єва не завважила, як він увійшов, бо клопоталася коло іншого відвідувача — хлоп'яти років шести-семи, яке глибокодумно вивчало розкладені за склом дивовижні цукеркові витвори, оздоблені знадливим написом угорі: "П'ять за п'ять центів".

Женев'єва почула, як Джо сказав: "Содової з морозивом, будь ласка!", і, не обертаючись, спитала: "Якого морозива хочете?" Взагалі вона не мала звички дивитися на хлопців. У них було щось для неї незрозуміле. Вони так поглядали на неї, що вона ніяковіла, сама не знаючи чого; не подобались їй також їхнє нахабство й брутальність. Досі вона ще не думала про чоловіків. Хлопці, що їх вона бачила, анітрохи не вабили й не цікавили її. Одне слово, якби її спитали, навіщо існують на світі чоловіки, вона, мабуть, не знала б, що відповісти.

Витрушуючи з мірки морозиво до склянки, вона випадково звела очі на Джо, і їй чомусь стало приємно. Він теж подивився на неї, і дівчина спустила вії і обернулася до сифона... Та наливаючи води, вона мимоволі знов кинула на нього оком, тільки на мить, бо спіймала на собі його погляд, що чекав, аби вона підвела голову. На його обличчі була написана така щира зацікавленість, що Женев'єва хутко відвернулася. Її здивувало, що цей незнайомець так їй сподобався. "Який гарненький хлопець,— подумала вона, інстинктивно намагаючись захистити себе від тої влади, що надить і скоряє, лише прикриваючись вродою.— І зовсім не гарненький",— міркувала вона далі, коли поставила перед ним морозиво і втретє глянула на нього, відбираючи гроші. Їй бракувало слів, і вона не вміла їх знаходити, проте мужній вираз його хлопчачого обличчя підказав їй, що визначення "гарненький" аж ніяк не пасує.

"Ну, то він гарний",— майнуло їй у голові, коли вона знов спустила очі під його поглядом. Але ж пристойних на вигляд чоловіків називають гарними, а тому й це визначення їй не сподобалося. Та хоч там як, а на цього хлопця приємно було дивитись, і вона аж розсердилася, піймавши себе на тому, що їй дуже кортить знову на нього

глянути.

А Джо? Він ніколи ще не бачив такої чарівної дівчини, як ця за прилавком. Більше за неї знаючись на законах природи, він відразу міг би відповісти, нащо потрібні на землі жінки, проте в його світі жінка не посідала жодного місця. Він так само мало думав про жінок, як і Женев'єва про чоловіків, і ось тепер подумав про одну з них, про Женев'єву. Йому ніколи й не снилося, що дівчина може бути така гарна, і він не міг одірвати від неї очей. Щоразу, як вони ззиралися, Джо якось дуже ніяковів і ладен був відвернутися, та дівчина сама швидко спускала очі.

Коли ж вона нарешті поволі звела очі й пильно глянула на нього, то він понурив погляд і щоки йому спаленіли. Женев'єва ж, хоч і була збентежена, нічим не зраджувала свого хвилювання. Вона почувала якесь внутрішнє тремтіння, не знане їй, але воно нітрохи не відбивалося на її погожому виду. Джо, навпаки, був геть розгублений і зворушливо незграбний.

Обоє вони не знали, що означає кохання, і тільки відчували непереможне бажання дивитись одне на одне. Обоє були збентежені й схвильовані — владно й потужно вабила їх сила, що поєднує стихії. Він грався ложечкою й ховав зашаріле обличчя за склянкою; вона щось тихо промовляла, втопивши в землю очі, і оплітала його павутинням своїх чар.

Але не міг же він довіку сидіти й умлівати коло морозива з содовою, хоч і попросити ще одну порцію не наважувався. Отже, він залишив її снити на яві, а сам, вийшовши з крамнички, почвалав вулицею, мов сновида. Женев'єва промріяла до вечора й збагнула, що закохалася. Не те діялося з Джо. Він знав тільки, що хоче ще раз побачити її, ще раз подивитись їй в обличчя. Далі його думки не сягали. Та й чи були то думки?.. Радше якесь невиразне й туманне бажання.

Однак бажання того він не зміг подолати. День у день воно мучило його, ненастанно перед очима йому стояла крамничка й дівчина за прилавком. Він змагався із своїм бажанням. Йому було страшно й соромно знов туди заходити. Він заспокоював себе тим, що він, мовляв, не бабій. Не раз, не два, а десятки разів мурмотів він собі ці слова, але дарма — якось серед тижня, по роботі, таки навідався до крамнички. Він намагався вдати безтурботного, наче зайшов випадково, але вся його постава свідчила, що він насилу переступив поріг. Цього разу він був ще соромливіший і незграбніший. Женев'єва, навпаки, поводитися спокійно, хоча все її єство проймав потаємний трепет. Джо наче язик віднявся: він пробубонів своє замовлення, похапцем вихилив содову воду й кинувся геть.

Женев'єва ладна була заплакати з досади. Така мізерна винагорода за чотири дні чекання! Адже вона була впевнена, що закохалася. Він, звісно, гарний хлопець, навіть дуже гарний, але чого ж так невдячно спішитися? Тим часом Джо не встиг дійти до рогу, як його знову потягло назад. Ще раз позирнути на неї, та й годі. Він і гадки не мав, що то кохання. Кохання? Це коли хлопці й дівчата гуляють разом. А він... Тут його бажання набрало більшої виразності, і він збагнув, що саме прагне такої гулянки. Він хотів бачити її, милуватися нею, і як би було гарно, коли б вона погодилась погуляти з

ним. "То ось чому хлопці й дівчата гуляють разом",— міркував Джо, коли настав кінець тижня. А він ще думав, що ті гулянки — просто звичай, який передувє весіллю. Тепер він добачив у них глибшу мудрість, і сам їх запрагнув — отже, він закохався. Обоє вони тепер знали, що закохані, а тому й наслідок міг бути один: здивувавши всіх сусідів, Женев'єва й Джо вийшли разом на прогулянку.

Обоє вони були неговіркі, отож залицяння їхнє дуже затяглося. Джо виявляв своє почуття кожним рухом, а Женев'єва стриманістю та самовладанням, і тільки в її очах сяяло кохання; та якби вона знала про той зрадливий вогник, що краще за слова виказував її почуття, то неодмінно пригасила б його, як і личить сором'язливій дівчині. Слова "люба" і "любий" здавались їм страх як нескромними; не швидко вони звикли до них; не зловживали вони й пестливими найменнями, як звичайно закохані пари. Довгий час вони вдовольнилися вечірніми прогулянками або ще сиділи поруч на лавці в садку, інколи годинами не промовивши ані слова і лише дивлячись одне одному в вічі. При світлі зоряному ті очі не так зрадливо промінилися і не бентежили їх.

Джо був по-лицарському уважний і делікатний з Женев'євою. На вулиці він тримався край пішоходу, бо колись чув, що так треба,— і коли, перейшовши на другий бік вулиці, опинявся не там, де слід, то негайно обходив її ззаду, щоб знов бути скраю. Він носив її пакунки, а якось, коли надходив дощ,— навіть парасольку. Він ніколи не чув про звичай дарувати коханій дівчині квітки і замість них носив Женев'єві овочі — вони ж бо корисні, їх можна їсти. Квітки йому ніколи не спадали на думку, аж поки одного дня він побачив чайну троянду в її косах. Він не міг відірвати очей від неї. То ж були її коси; отже, й квітка зацікавила його, бо заколола її вона, Женев'єва. Тому він так пильно додивлявся до квітки, і зачарувався нею. Його щире захоплення передалось дівчині, і завдяки квітці вони пережили новий взаємний треміт кохання й щастя.

Відтоді Джо уподобав квітки. Навіть зробився вигадливим у залицянні — послав дівчині букет фіалок. То була його власна ідея. Він ніколи не чув, щоб чоловіки посиляли жінкам квітки. Досі він думав, що квітки вживають тільки як прикрасу до кімнати, та ще на похороні. Він почав посилати їх Женев'єві мало не щодня, і гадав, що його ідея не поступиться перед будь-яким винаходом генія.

Він кохав Женев'єву майже побожно, і вона так само побожно сприймала його кохання. Для нього вона була втіленням добра й чистоти, найсвятіша із святинь, яку могло зневажити навіть надто палке обожування. Вона була істота цілком відмінна від усіх інших. Не така, як решта дівчат. Він ні на хвилину не припускав, що її зліплено з тієї самої глини, що й його сестер або ще чиїхось. Вона була щось більше, ніж звичайна дівчина або жінка. Вона була... ну, була Женев'єва, істота понад істотами, диво світотвору.

Десь так і Женев'єва трактувала Джо. Може, якісь дрібниці часом і не подобались їй — тоді як він, обожнюючи її, не міг здобутися на щось критичне,— але коли Женев'єва думала про нього, то забувала за дрібниці і мала його теж за диво світотвору, в ньому бачила сенс свого життя і за нього ладна була й померти. В своїх палких мріях вона вигадувала розмаїті випадки, коли можна було б віддати за нього

життя і смертю краще довести своє велике кохання, аніж отак, живучи, його виявляти.

Їхнє кохання було як роса й полум'я. Взаємного потягу воно не мало — бо то здалося б їм блюзнірством. Про фізичну близькість вони ніколи не мріяли, але перші її проблиски — млюсть від дотику пальців, від хвильового потиску руки, подеколи поцілунки, пестливий дотик кіс до його щоки, або дотик руки, що відкидала з його чола неслухняного чуба,— все те було їм відоме. А проте вони чомусь гадали, що в тих пестошах, в тих дотиках ховається щось гріховне.

Часом Женев'еві хотілося кинутись йому на шию, дати волю своєму кохання, але її стримувало якесь соромливе почуття. В такі хвилини вона виразно усвідомлювала, що в ній ворухиться неприємний, незбагнений гріх. Чи ж не сором, та ще й великий, що їй хочеться так непристойно приголубити свого милого! Жодній дівчині, що поважає себе, не спаде такого на думку. Жінці воно не личить. Та й Джо — що подумав би він про неї, якби вона так вчинила! Женев'ева малювала собі ту жахливу катастрофу і аж звивалася та корчилася, згораючи з таємного сорому.

Не втік і Джо від чудних бажань — а надто від бажання зробити Женев'еві боляче. Коли він, після довгих солодких мук, осяг того блаженства, що обняв Женев'еву за стан, то відчув мимовільну хіть так стиснути її в обіймах, щоб вона аж скрикнула з болю. Жорстокість, бажання мучити зовсім не були властиві його вдачі. Навіть на рингу він ніколи не завдавав ударів з наміром спричинити біль; він робив те, чого вимагала Гра,— тобто намагався покласти супротивника й протримати його долі не менш, як десять секунд. Джо не бився задля того, щоб зробити комусь боляче. Біль був наслідок боротьби, а це вже зовсім інша річ. І нараз у нього виникало бажання зробити боляче дівчині, яку він кохав! Беручи її рукою за плесно, він відчував бажання стиснути його так, щоб воно аж хряснуло. Він нічого не розумів, тільки відчував, що в глибині його ества прокидаються звірячі інстинкти, про існування яких він досі й не снів.

Одного разу, прощаючись із Женев'евою, він схопив її в обійми і пригорнув до себе. Їй аж дух захопило, вона скрикнула з несподіванки й болю, і той крик отямив і вельми збентежив його, ще тремтячого з невимовної втіхи. Женев'ева теж тремтіла. У цих обіймах, міцних до болю, вона знайшла невідому насолоду і знов відчула, що це щось гріховне, хоч і не знала, в чім той гріх полягає.

Дуже швидко, майже на початку їхнього знайомства удався такий день, коли Сілверстайн застав Джо в своїй крамниці і вражено витріщився на нього. І, звісно, після того, як Джо пішов, місіс Сілверстайн дала волю своєму материнському почуттю, вилаявши всіх перебіійців узагалі і Джо Флемінга зокрема. Всі спроби старого Сілверстайна втихомирити розгнівану дружину були марні. Та їй і треба було вилити свій гнів, бо любила вона Женев'еву як мати, а материнського права на неї не мала.

Женев'ева, приголомшена водоспадом лайки з уст розлютованої старої єврейки, не дуже дослухалася, але збагнула одне: що Джо, її Джо — це Джо Флемінг, боксер! Це було щось таке відразу, неможливе, надто жахливе, щоб повірити в нього: її ясноокий, рум'яний, як дівчина, Джо міг бути ким завгодно, тільки не боксером! Вона ніколи не

бачила боксера, але вважала, що Джо аж ніяк не нагадував боксера — брутальну, схожу на звіра істоту з очима тигра і вузьким чолом. Звісно, вона чула за Джо Флемінга. Та й хто у Західному Окленді не чув за нього! Але їй ніколи не спадало на думку, що то не просто збіг наймень.

Коли Женев'єва отямилась, то почула гістєричний вереск місіс Сілверстайн:

— Найшла з ким водитися — з кулачником!

Далі між подружжям зайшла суперечка; чоловік казав, що Джо Флемінг зажив слави, а жінка заперечувала, що слава буває всяка: і добра й погана.

— Джо — славний такий хлопець,— сперечався Сілверстайн.— Він заробляє гроші й дуже ощадний.

— Говори собі, говори! — верещала місіс Сілверстайн.— Що ти знаєш? Уже б мовчав. Сам гроші марнуєш на тих кулачників. Звідки ти знаєш, який він? Ну, звідки? Га?

— Знаю, та й годі,—відважно опинався Сілверстайн. Женев'єва ще ніколи не бачила, щоб він насмілювався заперечити своїй дружині.— Коли в нього помер батько, він пішов працювати до Генсенової майстерні. Має шестєро молодших братів і сестєр на шії, одне за одне менших. Він їм стає замість батька. Працює, як неприкаяний, купує хліб і м'ясо, платить за помешкання. А щосуботи ввечері приносить додому по десять доларів. Далі Генсен дає йому дванадцять,— і що він робить? Адже ж він замість батька — все віддає матері. Він усе працює, вже заробляє по двадцять доларів. І що ж він робить? Приносить їх додому. Брати й сестєри ходять до школи, гарно вбрані, мають добру їжу, все, що треба. Мати нічим не журиться, живе собі й не може натішитись на свого Джо.

А сам який! Господи, просто краса! Дужчий за бика, меткіший за тигра, голова ясна, холодна, як крига, очі — як блискавка, а спритний — і не сказати! Спочатку він змагається з хлопцями з Генсенової майстерні, потім із тими, що працюють у коморі. Далі йде до клубу, одним махом кладе Снайдера. Приз — п'ять доларів, і що він робить? Нєсе їх матері!

Він ще не раз виступає в клубі, бере приз по призові — десять, п'ятдесят, сто доларів. І що він робить? Ану скажи! Посилає до біса Генсєнову майстерню? Шалається десь? Ні, ні, він порядний хлопець. Цілісінський день працює. А ввечері змагається по клубах. Кажє мені: "Чого я маю платити за мешкання, Сілверстайне?" Байдуже, що я відповів йому, одне слово — він купує матері добрий будинок. І весь час працює в Генсєна, б'ється навкулачки по клубах, щоб сплатити за будинок. Купує сестєрам піаніно, купує килими й картини на стіни. І він хлопець відвертий. Закладається на самого себе, а це добра прикмета. Коли боксєр закладається сам на себе, то й ти можєш ставити на нього.

Тут місіс Сілверстайн застогнала з жаху, і чоловік її, помітивши, що в запалі красномовства зрадив себе, став запєвняти, що він завжди виграє.

— І все завдяки Джо Флемінгові,— докінчив він.— Я завжди ставлю на нього і виграю.

А втім, Женев'єва і Джо так пасували одне до одного, що навіть це жахливе відкриття не могло розлучити їх. Даремно Женев'єва намагалася підбурити себе проти Джо. На диво собі, вона знайшла йому тисячу виправдань, переконалася, що так само кохає його, як і перше, і як правдива жінка ввійшла в його життя, щоб стати його долею та повернути все по-своєму. Їхнє спільне майбутнє вона бачила в осяйному світлі змін; першу велику перемогу вона одержала, коли взяла з нього обіцянку кинути бокс.

І він, як усі чоловіки, ганяючись за мрією кохання й намагаючись посісти коштовний, неземний предмет своїх прагнень, поступився їй. Проте, навіть у момент урочистої обітниці, він у глибині душі невиразно почував, що неспроможний назавжди зректися Гри, що десь колись у майбутньому він має до неї повернутись. Перед очима йому стали мати, брати й сестри, їхні численні потреби, будинок, що вимагає догляду, всілякі податки й рахунки і, нарешті, його з Женев'євою майбутні діти. І на все це була тільки поденна платня в Генсеновій майстерні. Але він відразу відігнав ті примари: адже в таких випадках ніколи не слухаєш застережень розуму. Він бачив перед собою тільки Женев'єву, за якою зголодніло все його єство. Отож він спокійно підкорився їй, а вона так само спокійно взяла владу над його життям і вчинками.

Джо було двадцять років, а їй вісімнадцять — чудова молода пара, здорова, повнокровна, створена на те, щоб дати життя нащадкам; і хоч де б вони з'явилися, навіть гуляючи в неділю по той бік затоки, то завжди звертали на себе увагу. Її дівочу тендітність доповнювала його мужня краса, її грацію — його сила, ніжні обриси її стану — суворі лінії його постаті. Своїм свіжим і рум'яним обличчям, таким шляхетним, привітним, та синіми, широко поставленими очима не раз привертав він до себе увагу жінок, що належали до вищої суспільної верстви. Сам Джо не завважував тих лагідних, сповнених обіцянки поглядів, але Женев'єва все помічала і все розуміла; щоразу вона відчувала бурхливу радість, що Джо належить їй, що він скоряється її владі. А він не без прикrostі ловив погляди, що кидали на Женев'єву чоловіки, хоч розуміла ці погляди вона сама куди краще за нього.

III

Женев'єва, взувши елегантні, на тонкій підшві черевики Джо, сміялася разом з Лоті, яка нагнулася, щоб підкотити їй штани. Лоті, сестра Джо, була втаємничена в їхню вигадку. То вона підмовила матір піти до сусідів у гості, і тепер дівчата лишилися дома самі. Нарешті вони спустились до кухні, де на них чекав Джо. Обличчя його променіло коханням і щастям, коли він підвівся назустріч Женев'єві.

— Підсмич їй спідницю, Лоті,— попрохав Джо.— Ми спізнюємось. Ну, гаразд, тепер добре. Тепер, щоб хоч трошки було видно штани. Решту затулить пальто. Ану, побачимо, як воно вийде. Я позичив його в Кріса. Гарний хлопчина, малий, але завзятий,— сказав Джо, допомагаючи Женев'єві одягнути пальто, що було їй по самі п'яти, однак лежало добре, мов на неї вшите.

Він насунув їй на очі кашкета й відкотив комір, досить широкий, щоб сховати за ним коси. Тоді застібнув пальто спереду, і кінці коміра затуляли підборіддя й рот. Тепер, лиш пильно придивившись, можна було побачити затінені дашком очі й трохи

чіткіші обриси носа. Женев'єва пройшлась по кімнаті. З-під пальта мелькали тільки холоші штанів.

— Зовсім як гравець, що боїться пропустити виграш, хоч і застудився. Чудово! — засміявся Джо, вдоволений своєю вигадкою. — А скільки в тебе грошей? Я ставлю десять проти шести. Хочеш поставити на шість?

— А це на кого? — спитала Женев'єва.

— Звісно, на Понтю, — озвалася Лоті ображеним тоном, так, ніби в цьому годі було й сумніватися.

— Ну певне ж, — лагідно сказала Женев'єва. — Тільки я не дуже розуміюся на таких речах.

Цього разу Лоті промовчала, але на її обличчі знову з'явився вираз образи. Джо, поглянувши на годинника, сказав, що час іти. Сестра обняла його за шию й лунко поцілувала в уста. Потім поцілувала й Женев'єву. Брат обняв її за стан, і вона провела їх до хвіртки.

— Що це означає — десять проти шести? — спитала Женев'єва. Вони йшли вулицею, і їхні кроки дзвінко лунали в морозяному повітрі.

— Це означає, що я дужчий, улюбленець глядачів, — відповів Джо. — Одні закладаються на десять доларів, що я подолаю, а інші на шість, що мене подолають.

— Але ж як ти улюбленець і всі певні, що ти переможеш, то чому все-таки ставлять і проти тебе?

— На те й змагання існує, — засміявся Джо. — Не всі ж думки сходяться. Завжди є надія на влучний удар або нещасливу пригоду. Всяко буває, — поважно пояснив він.

Вона боязко пригорнулася до нього, і він самовпевнено засміявся.

— Ось почекай-но, сама побачиш. Тільки не жахайся з самого початку. Перші кілька раундів будуть гарячі. На таке Понта мастак. Він шалений: як почне сипати, то мов той гураган, отож у перших раундах завжди бере гору. Таким способом він чимало боксерів поклав, дужчих і кращих за нього. Мені тільки треба витримати, от і все. Далі він виснажить, і я насяду на нього. Ти сама побачиш, коли я почну наступати на нього.

Вони підійшли до якогось будинку на розі темної вулиці, як видно з таблиці, — приміщення атлетичного клубу. Під його фірмою, щоб не порушити поліційних порядків, влаштовувано боксерські змагання. Джо пустив дівчину, і вони нарізно наблизились до входу.

— Гляди ж, тримай руки в кишенях, — попередив Джо. — Все буде гаразд. Якихось дві хвилини, та й годі.

— Цей хлопець зі мною, — кинув він швейцарові, що балакав з поліцаєм.

Обидва приязно привітали Джо, не звернувши уваги на його супутника.

— Як ці не здогадалися, то й ніхто не здогадається, — запевняв Джо, поки вони бралися сходами на другий поверх. — Та якби й помітили щось, однаково не знатимуть, хто ти; задля мене мовчатимуть. Ну ось, тепер сюди!

Він увів її до маленької кімнати, що нагадувала контору, й посадив на запошений

стілець із проламаним днищем. За кілька хвилин він повернувся в довгому купальному халаті й брезентових капцях. Женев'єва боязко пригорнулась до нього; він пестливо обняв її одною рукою.

— Все буде гаразд, Женев'єво,— підбадьорив він її.— Я вже влаштував. Ніхто не знатиме.

— Та я не за себе,— сказала дівчина.— Я за тебе боюсь.

— Не за себе? А я гадав...

Він вражено глянув на неї: знову відслонилась йому осяйна велич жіночої душі, хоч Женев'єва не раз уже виявляла йому свою чуйність і глибину почуттів. З хвилину він стояв безмовний, а тоді, заникуючись, промурмотів:

— За мене? А тебе не турбує, що подумаютъ люди? Ані трішечки? Га?

Хтось двічі сердито постукав у двері, і голос, ще сердитіший, промовив:

— Де ти там застряг, Джо!

Ці слова повернули Джо до дійсності.

— Швидше, Женев'єво, поцілуй мене ще разі — пошепки, майже святобливо, попросив він.— Це мій останній вихід, я битимусь, як ніколи, бо ж ти дивитимешся на мене!

За хвилю, ще почувавши на губах теплий дотик його вуст, вона опинилася серед юрби гомінливих хлопців, що не звертали на неї найменшої уваги. Деякі були в самих сорочках із закасаними рукавами. Вони ввійшли заднім ходом, тримаючись гурту, і почали повільно пробиратися поміж лавами.

Величезна, погано освітлена зала, схожа на стодолу, була переповнена й потопала в хмарах тютюнового диму, що надавав усім речам якихось химерних хистких обрисів. Женев'єві здавалося, що вона от-от задихнеться.

Пронизливий крик хлопчаків, що продавали програми й содову воду, зливався з гомоном чоловічих голосів. Вона почула, як хтось пропонував десять проти шести за Джо Флемінга. Голос видався їй монотонним, безнадійним, і вона вся затремтіла. Аякже, хто б то зважувався закладатись проти її Джо!

Але схвилювало її щось інше. Всю її кров збурило, як вогнем, романтика цієї пригоди, щось невідоме, таємниче й страшне: вона ж бо прийшла на збіговисько чоловіків, куди жінкам заборонено ходити! Було чого тремтіти. Уперше на своїм віку вона зважилась на такий ризикований крок, уперше переступила межі, що їх поклав найсуворіший з усіх тиранів — місіс Гранді з робітничого кварталу. Тепер їй стало страшно за себе, хоч хвилину тому вона думала тільки про Джо.

Не встигла вона отямитись, як опинилася в другому кінці зали і, зіп'явшись на кілька східців, зайшла до убиральні. Це була кімнатка, повна-повнісінька чоловіків, і Женев'єва вирішила, що всі вони якось причетні до Гри.

У тій штовханині вона загубила Джо. Але ще не встигла піддатися страхові, як один з хлопців гукнув до неї:

— Гей, ви, ходіть за мною!

Ідучи за своїм поводарем, вона завважила, що ззаду її охороняє ще один хлопець.

Вони підійшли до якогось помосту з трьома рядами лав, що на них сиділи чоловіки. Тут Женев'єва вперше побачила ринг. Вона була на одному рівні з ним, так близько, що могла доторкнутися до мотузки, напнутої навколо нього. Вона помітила, що підлогу рингу вкрито підбитим брезентом. Навколо, мов у тумані, Женев'єва бачила напхому залу.

Убиральня, з якої вона допіру вийшла, притикалася до одного кутка рингу. Якось продершись за своїм поводарем поміж людей, що сиділи на лавах, вона опинилася по той бік рингу і ввійшла до другої, такої самісінької вбиральні.

— А тепер сидіть тихо й ждіть, аж поки я прийду по вас,— мовив поводир, тицьнувши пальцем у прорізане в стіні віконце.

IV

Женев'єва кинулася до віконця й побачила просто перед собою ринг. Його було видно, мов на долоні, але зала прозиралася не вся. Ринг заливала сліпучим світлом газова люстра. Перший ряд, що повз нього вона щойно пропхалася, засіли люди з олівцями й нотатниками,— Женев'єва збагнула, що то репортери. Один з них жував гумку. За ними, в двох задніх рядах, вона побачила пожежників з поближньої дільниці й кількох поліцаїв; посередині першого ряду серед репортерів сидів молодий шеф поліції. Женев'єва дуже здивувалася, побачивши на протилежному боці рингу містера Клаузена. Спокійний, рум'яний, із сивими бурцями, він сидів у першому ряду. Трохи далі вона нагледіла Сілверстайна. Зморщене його обличчя палало нетерплячкою.

Під ріденькі оплески до зали вступило кілька молодих хлопців, без піджаків, з закасаними рукавами, з відрами, пляшками й рушниками в руках. Вони пролізли під мотузкою і пройшли в протилежний кут рингу. Один із них сів на стілець і прихилився спиною до мотузки. На ньому був грубий білий светр і брезентові черевики на босу ногу. Тим часом другий гурт зайняв кут просто перед Женев'євою. Гучний крик глядачів привернув її увагу до цього кута, й вона побачила Джо, що сидів на стільці в тому ж таки купальному халаті. Його короткі темні кучері були за якийсь ярд від її очей.

Якийсь молодик із пишним чубом у чорному сурдуті з неймовірно високим накрохмаленим коміром, вийшов на середину рингу й підніс руку.

— Панове,— прошу не курити! — сказав він.

Глядачі у відповідь заревіли, засвистіли, й обурена Женев'єва завважила, що ніхто не кинув курити. Містер.

Клаузен саме тримав у руці запаленого сірника і спокійнісінько запалив сигару. Женев'єва відчула, що ту мить ненавидить його. Як міг її Джо виступати в такому диму? Вона й то мало не задихалась, а їй же треба було тільки тихенько сидіти!

Розпорядник підійшов до Джо. Підводячись, той скинув білого халата й вийшов на середину рингу тільки в брезентових капцях і білих коротких штанцях. Женев'єва опустила очі. Вона була сама, схована від чужого ока, проте вся спаленіла, побачивши свого коханого в такому вигляді. Одначе знову звела погляд, хоч її мучило сумління, бо ж вона знала, що дивитися на голе тіло — гріх. І це тремтіння та хвилювання, зроджене

його близькістю,— також гріховні. Але то ж був солодкий гріх, і вона не зводила з Джо очей, незважаючи на всі приписи моралі. Голос поганської старовини, первісного гріха, голос природи гучно промовляв у ній. З глибини віків до неї доходив шепіт незчисленних поколінь матерів, до неї волали ненароджені діти. Проте вона не знала цього. Знала тільки, що це гріх, і, гордовито підвівши голову, захоплена бунтівничим пориванням, рішуче поклала собі грішити до кінця.

Вона ніколи не думала про тіло, сховане під одягом. Руки й обличчя — ось усе, що вона знала. Дитя цивілізації, вона не уявляла собі людини без одягу. Люди для неї були одягнені двоногі істоти з голими руками й ногами, з головами, зарослими волоссям. Коли Женев'єва думала про Джо, він завжди ввижався їй одягненим,— з дівочим лицем, синьоокий, кучерявий, але одягнений. І ось він стояв перед нею майже голий, прекрасний, як бог, заллятий сліпучим світлом. Женев'єва вражено подумала, що бога вона уявляла собі без одягу, огорненого тільки туманом. Таке порівняння коханого з богом здалося їй святокрадством і блюзнірством, і вона злякалась його, як тяжкого гріха.

Смак Женев'євин був вихований на олеографіях, але природжене почуття краси підказувало їй, що перед нею справжнє диво природи. Їй завжди подобалась зовнішність Джо, але Джо в убранні — і вона думала, що то чепурне вбрання й надає йому такої принади. Їй і на думку не спадало, що під одягом може ховатися така довершена краса. Це відкриття її геть спантеличило. Його шкіра була ніжна, як у жінки, навіть ще ніжніша, жодна волосинка не псувала її білого блиску. Це Женев'єва сприймала свідомо, але досконалість лінії, сила і гармонійність усього тіла захоплювали її несвідомо. В цілій його постаті була якась чистота й грація. Його обличчя скидалося на камею, а усміхнені губи надавали йому хлопчачого вигляду.

Він усміхався тому, що розпорядник, поклавши йому руку на плече, ознаймив глядачів:

— Джо Флемінг, гордощі Західного Окленду.

Знялася буря оплесків, глядачі захоплено загукали:

"Джо! Наш Джо!", і галас цей не вщухав.

Джо вернувся в свій куток. Ще ніколи він не здавався Женев'єві таким неподібним до боксера. Лагідні очі, жодної жорстокої рисочки, тіло таке гладеньке й гарне, аж тендітне, а обличчя зовсім хлопчаче, ласкаве й розумне. Вона не досить була досвідчена, щоб скласти ціну широким грудям, плескуватим ніздрям, здоровим легеням і могутнім м'язам, що ховалися під гладенькою шкірою — не бачила, що там затаїлася руйнацька сила. Їй він здавався немов статуеткою з дрезденської порцеляни, з якою треба поводитися обережно й дбайливо, щоб вона не розбилася від самого брутального дотику.

На середину рингу вийшов Джон Понта, з якого два секунданти, крекчучи насилу стягли білого светра. Женев'єва вжахнулася, побачивши його. Це був справжній боксер — звір з вузьким чолом, маленькими, як гудзики, очима під кошлатими, навислими бровами, пласконосий, товстогубий, похмурий. Відлякувала його важка спідня щелепа,

волова шия, коротке шорстке волосся, що стирчало, мов на кабанові щетина. Це було втілення жорстокості й люті — щось дике, первісне, тваринне. Смаглява, майже чорна шкіра на грудях і на плечах заросла волоссям, кучерявим, немов собача шерсть. Він був широкогрудий, товстоногий, м'язистий, а проте потворний. Його м'язи були, мов ті вузли, а тіло горбасте й гудзувате: зайвина фізичної сили знищила красу.

— Джон Понта, Вест-Бейський спортивний клуб! — ознаймив розпорядник.

Привітальних вигуків було менше. Очевидно, симпатії глядачів були на боці Джо.

— Всип йому, Понто! З'їж його живцем! — розітнувся серед тиші самотній голос, і його відразу заглушив гнівний рев.

Це не сподобалося Понті: вищиривши зуби, він злісно загарчав і вернувся в свій куток. В ньому надто яскраво виявлялася первісна дикість, щоб сподобатись глядачам; Вони інстинктивно не любили його. То була тварина, позбавлена душі й розуму, якої жахаєшся, наче тигра, або гадюки, яку волієш бачити за залізними ґратками, а не на волі.

Понта почував, що глядачі будуть проти нього. Мов той звір, ворогами оточений, він обвів залу злісними очима. Маленький Сілверстайн, що палко викрикував ім'я Джо, знітився, зустрівши Понтин погляд, і весь скорчився, наче на нього війнуло полум'ям; слово завмерло йому в горлі. Женев'єва спостерегла це, а коли Понтині очі, обвівши ненависне коло, зустрілися з її очима, вона теж скорчилась і відвернулася. Далі його погляд спинився на Джо. Їй здалося, що Понта навмисне доводить себе до люті. Джо зустрів його погляд лагідною, хлопчачою усмішкою, але обличчя його споважніло.

На середину рингу вийшов у супроводі розпорядника ще один добродушний на вигляд молодик з закасаними рукавами.

— Еді Джонс, суддя на цьому змаганні! — ознаймив розпорядник.

— О, наш Еді! — загукали глядачі й знову заплескали. Женев'єва зрозуміла, що він, мабуть, також їхній улюбленець.

Тим часом секунданти почали одягати боксерам рукавиці. Один із Понтиних секундантів перейшов на другий кінець рингу й пильно оглянув рукавиці Джо перед тим, як той їх одягнув. Суддя запросив супротивників на середину рингу. За ними пішли й секунданти. Джо й Понта стали лицем до лиця, між ними суддя, а позаду секунданти, що поклали руки один одному на плечі й трохи повитягували наперед голови. Суддя щось казав, а решта всі уважно слухали його.

Нараз гурт розпався. І знову виступив розпорядник.

— Джо Флемінг важить сто двадцять вісім,— ознайомив він.— Джон Понта — сто сорок. Боротьба триватиме доти, доки одна рука буде вільна, тож нехай супротивники пильнують, як виходитимуть із заклепки. Нагадуємо глядачам, що боротьба до останку. Наш клуб не визнає змагання внічию.

Він проліз під мотузкою і зіскочив на підлогу. Секунданти з відрами й стільцями теж пішли з своїх кутків. На рингу zostалися тільки обидва боксери й суддя. Пролунав гонг. Супротивники швидко вийшли на середину й за звичаєм дотиснули один одному руку. І відразу ж Понта скажено наскочив на Джо, завдаючи йому удари з обох боків;

той відхилився й відскочив назад. Але Понта знову кинувся до нього.

Бій почався. Притиснувши руку до грудей, Женев'єва стежила за рингом. Її приголомшив блискавичний, шалений натиск Понти і град його ударів. Вона певна була, що той скалічить Джо. Іноді вона не могла навіть розгледіти обличчя коханого серед божевільного мигтіння рукавиць. Зате чула глухі вдари — і за кожним їй зі страху ставало аж млосно. Вона не знала, що то лише рукавиці так ляскають одна об одну або об плече, не завдаючи ніякої шкоди.

Нараз вона помітила якусь зміну в бійці. Супротивники зчепились у тісних обіймах; удари вщухли. Вона згадала, що Джо називав це "заклепкою". Понта силкувався визволитись, а Джо не пускав його. Суддя гукнув:

— Нарізно!

Джо спробував відійти, але Понта визволив одну руку, і Джо довелося вдруге обхопити його, щоб уникнути удару. Цього разу — вона помітила — Джо долонею вперся Понті в обличчя, і коли суддя знов гукнув: "Нарізно", Джо, відштовхнувши голову супротивникові, відскочив назад.

Кілька секунд ніщо не заважало їй бачити свого коханого. Трохи подавши ліву ногу наперед і ледь зігнувши коліна, він увесь напружився, втягнув голову в плечі й нахилив уперед. Руки були готові захиститись або завдати удару, всі м'язи напружені, і коли він ворухився, дівчина бачила, як вони, наче живі, набігали й тріпотіли під білою шкірою.

Новий Понтин напад — і Джо довелося скрутно. Присівши ще нижче, увесь якось зіщулюючись, він прикривався кулаками, ліктями й плечима. Удари сипались градом, і Женев'єві здавалося, що Джо ось-ось упаде мертвий. Але він підставляв під удари рукавиці, плечі і тільки хитався то туди, то сюди, наче дерево в бурю. Зала дрижала від захоплених криків і оплесків, та аж як Сілверстайн, схопившись з місця, у божевільнім захваті загорлав разом з іншими: "О, наш Джо!", дівчина зрозуміла, що Джо не лише не загрожує загибель, а навпаки — він тримається гаразд. Потім він на мить випірнув з-під ударів, щоб зараз же знову заховатися в їх лютому урагані.

Залунав гонг. Здавалося, що герць тривав півгодини, хоча зі слів Джо дівчина знала, що мало проминути лиш три хвилини. Як тільки вибив гонг, секунданти Джо прошмигнули під мотузкою й повели його в куток, щоб скористатися з блаженної хвилини спокою. Один із них присів навпочіпки і, поклавши його ноги собі на коліна, заходився міцно розтирати литки. Джо сидів на стільці, відкинувши назад голову і простягнувши руки вздовж мотузки, щоб грудям легше було дихати. Рот у нього був розтулений, і двоє секундантів махали рушниками перед ним, а третій шепотів на вухо якусь пораду, витираючи мокрою губкою обличчя, плечі й груди.

Не встигли вони впоратися з усіма тими заходами, що тривали невеличку мить, як знов залунав гонг, секунданти знов полізли під мотузку зі своїм причандаллям, а Джо і Понта вийшли на середину майданчика. Женев'єва ніколи не думала, що хвилина може бути така коротка. Їй майнула думка, що перепочинок скоротили, і враз вона щось запідозрила, сама не знаючи що.

Понта люто поновив напад, і знов з обох боків посипались удари; Джо давав їм

відсіч, а проте вони були такі дужі, що йому довелося відступити на кілька ступнів. Понта, як тигр, плигнув на нього. Намагаючись зберегти рівновагу, Джо мимоволі відтулив себе на мить — викинув руку й трохи підняв голову. Понта відразу скерував страшний удар у незахищену щелепу. Але Джо вчасно нагнувся, і Понтин кулак пролетів йому над потилицею. Ледве він випростався, як лівий Понтин кулак націлився до прямого удару, що мав його висадити за мотузку, і знову блискавичним рухом, на коротісіньку мить випередивши Понту, Джо нагнувся вперед. Понтин кулак спорснув, ледве зачепивши плече. Понта зараз же викинув праву руку, але дарма — Джо знов урятувався в заклепці.

Женев'єва полегшено відітхнула, напруженість її спала, і всю її поїняла незрозуміла кволість. Натовп шаленів у захваті. Сілверстайн схопився на ноги, божевільно горлаючи й вимахуючи руками. Навіть містер Клаузен щосили кричав щось у вухо найближчому сусідові.

Заклепку розірвано, і бій поновився. Джо боронився, відступав і кружляв по рингу, уникаючи гураганного натиску. Сам він рідко завдавав удари, бо Понта мав метке око і вмів так само добре захищатися, як і нападати. Джо майже не мав ніяких шансів зламати його нелюдську силу. Всю надію він покладав на те, що Понта кінець кінцем виснажиться.

Женев'єва дивувалась, чого її коханий уникає бою. Навіть почала сердитись. Їй хотілося, щоб він помстився на тій тварюці, що так напосідала на нього. І ось, коли її нетерплячка дійшла краю, Джо несподівано вгатив кулаком Понту в обличчя. Це був страшний удар. Вона бачила, як Понтин голова сіпнулася назад, і губи заюшились кров'ю. Біль від удару і рев глядачів розлютили його. Як дикий звір, плигнув він уперед. Всі його попередні наскоки були ніщо проти цього. Але завдати удару він так і не спромігся. Надто спритно боронився Джо проти урагану, що сам і викликав, і давав відсіч, прикриваючись, пригинаючись і вдаючись до безпечної заклепки, яка дозволяла йому передихнути.

Проте заклепка цілковитої безпеки не давала. Доводилось щомиті пильнувати, бо виходити з неї було ще ризикованіше. Женев'єві аж смішно стало, що Джо в заклепці щоразу всім тілом притискається до Понти. Навіщо він так робить, вона збагнула тільки побачивши, як раз, коли Джо ще не встиг пригорнутись до Понти, той завдав йому удару знизу і мало не влучив у підборіддя, схибивши на якусь волосинку. Коли вони зчепилися вдруге, Женев'єва була вже полегшено відітхнула, гадаючи, що Джо забезпечив себе, бо всім тілом припав до Понти, аж нараз той, спершись підборіддям на плече Джо, завдав йому страшного удару в крижі. В натовпі розлігся тривожний стогін, але Джо швидко стиснув Понтину руку, запобігаючи ще одному ударові.

Почувся гонг. По хвилинній перерві, вони зійшлися знову, цього разу в кутку Джо, бо Понта кинувся йому назустріч через весь ринг.

На білій шкірі Джо, там, де припав останній Понтин удар, саме над нирками, червоніла яскрава пляма, завбільшки з рукавицю. Та пляма притягала до себе й жахала Женев'єву, вона не могла відірвати від неї очей. Нараз, по другій заклепці, Понта

влучив над нирки; тепер Джо став пильнувати, і майже щоразу йому вдавалося запобігти ударові, впираючись долонею в Понтине підборіддя й загинаючи йому назад голову. Проте Понті вдалося до кінця раунду ще тричі затопити Джо в те саме місце.

Знов перерва, і знов раунд, що не завдав шкоди Джо, але й не виснажив Понту. На початку п'ятого раунду Джо, загнаний у свій кут, удав, ніби хоче впірнути в заклепку. Але саме тієї миті, як Понта лагодився зустріти наскок, Джо, швидко відхилившись назад, ударив Понту в незахищений живіт чотири рази поспіль: правою й лівою, правою й лівою. То були, мабуть, жахливі удари, бо Понта заточився, відступив, навіть трохи руки спустивши, і плечі йому охляли; здавалося, що він ось-ось зігнеться навпіл і впаде. Гостре око Джо зараз же помітило незахищене місце: він зацідив супротивника в зуби, а тоді навідліг у щелепу. Але трохи схибив — удар припав у щоку, аж Понта заточився.

Глядачі посхоплювалися на ноги, загорлали.

— Здолав Понту, здолав! — долинув до Женев'єви їхній крик, і їй здалося, що зараз настане бажаний кінець. Вона теж була в нестямі, всю її ніжність і лагідність як водою змило: вона раділа за кожним нищівним ударом свого коханого.

Однак Понта був надто жилавий, щоб так легко здатись. Як нещодавно він, мов той тигр, насідав на Джо, так тепер Джо насідав на нього. Він знову націлився в щелепу Понті, але той уже оклигав і швиденько нагнувся. Кулак розтяв повітря, і така була сила інерції, що Джо, крутнувшись на півоберта, відлетів набік. Тоді Понта вдарив з лівого плеча, влучивши в незахищену шию; Женев'єва побачила, як безсило звисли руки в її коханого, як зм'якло його тіло і, відхилившись назад, він упав навznak. Суддя почав лічити над ним секунди, відзначаючи кожну помахом правої руки.

Запала мертва тиша. Понта обернувся до зали, чекаючи на заслужену хвалу, але його зустріла тільки могильна мовчанка. Він скипів. Це було несправедливо. Плескали тільки його супротивникові — байдуже, чи той завдавав удари, чи уникав їх, а він, Понта, що зразу розпочав наступ, не почув жодного підбадьорливого слова.

Очі йому злісно блиснули, і, зібравшись на силі, він підскочив до поваленого супротивника. Нахилившись над ним і піднісши догори правого кулака, він чекав, готовий завдати останнього удару, тільки-но Джо спробує підвестися. Суддя, й далі відлічуючи секунди правою рукою, лівою відштовхував Понту. Той, так само нахилений, кружляв навколо, а разом з ним кружляв і суддя, весь час відштовхуючи його та стаючи поміж ним та поваленим Джо.

— Чотири, п'ять, шість, — рахував суддя. І ось Джо, перевернувшись на живіт, зробив слабку спробу підвестися на коліна. Це йому вдалося — вставши на одне коліно і спершись на руку, він почав підгинати другу ногу.

— Не спіши лічити! — гримнуло з десятків голосів.

— На бога, не спіши! — застережливо гукнув один із секундантів Джо, молодий хлопець, що стояв коло рингу.

Женев'єва скинула на нього оком. Обличчя в нього посмутніло й зблідло, він ворухив губами, мимохіть рахуючи за суддею: "Сім, вісім, дев'ять..."

Секунди спливали. На слові "дев'ять" суддя востаннє відштовхнув Понту, й Джо підвівся на ноги, згорблений, кволий, але спокійний, дуже спокійний. Понта несамовито кинувся до нього й завдав два удари — згори вниз і просто. Але Джо відбив обидва, ухилився від третього, подався вбік, щоб уникнути четвертого, та Понта невпинним ураганом ударів загнав його в куток. Джо геть знесилів, він заточувався, коліна йому підгиналися. Понта притис його до мотузки, відступати вже не було куди. Щоб не схибити, Понта зупинився, махнув лівою рукою і щосили вдарив правою. Однак Джо пірнув у заклепку і на мить урятувався.

Понта завзято пручався, щоб визволитись. Він прагнув доконати знесиленого ворога. Але Джо вчепився за нього й не відпускав: тільки-но Понті пощастило звільнитися з заклепки, як Джо вдруге повис на ньому.

— Нарізно! — скомандував суддя. Та Джо ще дужче вп'явся в супротивника.

— Відчепіть його від мене! Чуєте, хай йому чорт! — задихаючись, крикнув Понта судді. Той знову скомандував розійтися нарізно. Та Джо все не скорявся, знаючи, що не порушує правил. З кожною секундою до нього поверталася сила, прояснювались думки, зникав з-перед очей туман. Раунд щойно почався, йому треба будь-що витримати три хвилини до кінця.

Тоді суддя схопив обох супротивників за плечі, міцно труснув їх і, нарешті, змусив розійтися, всунувшись між них. Ту ж таки мить Понта кинувся на Джо, як хижий звір на здобич. Джо відбив удар і, як і перше, вдався до заклепки. І знов Понта даремне силкувався видертись а Джо тримав його, і знов суддя розвів їх. Але Джо й далі рятувався в заклепці.

Женев'єва розуміла, що поки Джо в заклепці, йому ніщо не загрожує. Чому ж суддя розводить їх? Це жорстоко. Коли Еді Джонс наказував супротивникам розійтися, Женев'єва зненависно дивилась на його кругле, добродушне обличчя, вона аж із стільця схоплювалась і так гнівно стискала кулаки, що нігті до болю впивалися в долоні.

До кінця раунду — довгі три хвилини — Джо тільки те й робив, що припадав до супротивника, а суддя розводив їх. Жодного разу Понті не пощастило завдати Джо останнього вирішального вдару. Він скаженів з люті, бачивши свою безпорадність перед ослабленим, майже переможеним ворогом. Один удар, лише один удар — але Понта не міг завдати його! Джо врятували досвід і спокій. У голові йому паморочилося, він увесь тремтів, але щосили чіплявся за Понту, а тим часом до нього верталось життя. Коли розлючений Понта спробував був підняти його і хряснути об підлогу, із зали почувся верескливий голос Сілверстайна:

— А ти б ще вкусив його!

В залі панувала така тиша, що ту глузливу пораду почули всі глядачі і, досі сковані тривогою за свого улюбленця, вони вибухнули голосним, майже істеричним реготом. Навіть Женев'єву розвеселили ті глузливі слова, і їй теж стало легше. Проте вона почувала себе хворою, вимученою і пригніченою всім тим, що бачила досі і бачить далі.

— Вкуси його, вкуси! — лунало звідусіль. — Відгризи йому вухо, Понто! А то не

втниш його! З'їж його, з'їж! Чого ждеш?

Глузи відбирали Понті терпець. Та що дужче він шаленів, то ставав безпорадніший. Він сопів і харчав, виснажуючись у марних зусиллях, втрачаючи розум та самовладання, і втрату намагався надолужити надмірним напруженням. Він ні про що не думав, почував лише сліпу жадобу нищити; а в заклепці тіпав Джо, як тер'єр тіпає спійманого пацюка, шарпав і пручався, щоб визволитись від Джо, але той тримався міцно й не відставав. Суддя чесно намагався розвести їх. Він аж спітнів, розтягуючи сплетені тіла; та ледве домагався свого, як Джо поновляв заклепку і знов треба було втручатися в боротьбу. Даремне.

Понта намагався, звільнившись на мить, утекти від чіпких рук супротивникових. З того нічого не виходило. Щоб завдати удару, йому треба було підійти до Джо ближче, а той, ніби глузуючи, негайно ловив його в свої обійми.

Женев'єва, зіщулившись у маленькій убиральні біля віконечка, відчула розчарування. Вона була зацікавленою особою в тій смертельній боротьбі: адже один із боксерів — її Джо! А все ж глядачі розуміли, що діється на рингу, а вона ні. Женев'єва не втямила суті Гри, не збагнула, чим вона так вабить людей. Навпаки, та Гра здавалася їй ще загадковішою. В чому її чар? Яка для Джо втіха в цьому страшному зусиллі, у цих лютих обіймах і ще лютіших болючих ударах? Далебі, Женев'єва могла йому дати більше: спокій, затишок і тиху, солодку радість. За право володіти його душею й серцем вона обіцяла витонченіші й шляхетніші дарунки, ніж ті, що їх давала Гра. А проте він кокетував з двома: тримаючи в обіймах Женев'єву, повертав голову до тієї спокусниці і слухав її спів, якого Женев'єва не розуміла.

Ударив гонг. Раунд скінчився заклепкою в Понтиному кутку. Блідий секундант миттю опинився за мотузкою. Вхопивши Джо на руки, він поніс його через ринг у свій куток. Секунданти заходились шалено упадати коло нього: розтирали ноги, плескали по животі, розтягували пальцями пасок, щоб полегшити віддих. Уперше на віку Женев'єва бачила, як людина дихає животом, і подумала, що сама вона ніколи не дихала так глибоко й поривчасто, навіть коли доводилось наздоганяти трамвай. До неї долинув різкий, гострий дух нашатирного спирту, що ним намочували губку й підносили до обличчя Джо; він жадібно вдихав ядучу пару, і від неї голова йому прояснювалася. Тоді пополоскав рота й горло, висмоктав половину цитрини, а тим часом секунданти шалено махали рушниками, вганяючи в його легені кисень, що мав очистити йому кров і відживити м'язи до подальшої боротьби. Розпалене тіло йому витирали мокрими губками, а голову поливали водою з пляшки.

VI

Гонг ознаймив початок шостого раунду, і супротивники рушили назустріч один одному; на них ще блищали краплі води. Понта швидко перебіг дві третини майданчика, так йому кортіло завдати супротивникові удару, заки той отямиться. Та Джо витримав напад. Сила дедалі прибувала йому. Він відбив кілька лютих наскоків і сам завдав такого удару, що Понта аж заточився. Він хотів був перейти в наступ, але розважно втримався і став лише відбиватися, боронячись від граду ударів, що

посипались у відповідь.

Герць тривав далі так само, як на початку: Джо боронився, Понта нападав. Але тепер йому доводилось пильнувати, бо становище трохи змінилося: хоч би як люто наскочував він на Джо, той міг кожної хвилини дати відсіч. Та Джо беріг силу. На десять Понтиних ударів він відповідав одним, зате влучним. Понта не переставав нападати на Джо, але не міг з ним упоратися, а Джо, мов той тигр, завжди був наготові, і щомиті загрожував. Понта збагнув, що має небезпечного супротивника. І вже не нападав так безоглядно, як у перших раундах, знаючи, що одним ударом годі знищити Джо. Картина бою стала мінятися. Глядачі відразу це помітили, і навіть Женев'єва на початку дев'ятого раунду збагнула, що діється. Джо перейшов до наступу. Тепер уже він під час заклепки садив кулаком Понті по крижах, цілячись у нирки. Бив він по одному разу в кожній заклепці, але бив щосили. Виходячи з заклепки, він гатив Понту знизу в живіт, збоку в щелепи або просто в зуби. А як Понта замірявся перейти до наступу, Джо швидко відскакував і обмежувався обороною.

Так минуло два раунди, і третій. Понта помітно знеміг, але не піддавався. Джо мав на меті доконати його не одним ударом і не десятьма, а завдавати удар по ударові, поки розтратить ту потворну міць. Він не давав ворогові відсапатись, натискав на нього крок за кроком, тільки ритмічно постукували його капці на шорсткому брезенті. Потім несподіваний тигрячий стрибок, один або кілька ударів, відступ назад і знов ритмічне тупотіння. Коли Понта починав оскаженіло насідати, Джо пильно затулявся, а тоді знову поновляв наступ.

Понта потроху виснажувався. Ніхто вже не сумнівався, який буде наслідок змагання.

— Оттак, Джо! — ласкаво підбадьорювали глядачі свого улюбленця.

— Чи ж не сором брати гроші? За що береш гроші? — чулися глузи.— Чого ти не з'їси його, Понто? Шквар! Тріскай!

На перервах між раундами Понтині секунданти так упали коло нього, як ніколи. Вони були спокійно звірилися на його дивовижну силу, а вийшло не те. Женев'єва стежила, як вони упали, і водночас дослухалася, що радив Джо блідий секундант.

— Не квапся,— казав він.— Понта в твоїх руках, тільки не квапся. Я бачив його не раз. Він може завдати удару в останню мить. Я бачив, як його лупцювали на макуху, а проте він завдавав удару. Бився з ним Мікі Салівен: тільки-но Понта підведеться, а той його знову кладе,— і так шість разів поспіль. Потім загавився, Понта бахнув його в щелепу, і аж за дві хвилини Мікі встав та й питає, що сталося. Добре пильнуй, не підстав себе під влучний удар. Я заклав свої гроші на тебе, але ще не вважаю, що виграв.

Понту поливали водою. Коли залупав гонг, один секундант саме перекинув йому над головою пляшку. Понта рвонувся на середину рингу, і секундант ступив за ним ще кілька кроків, тримаючи над головою перевернену пляшку. Суддя гримнув на нього, і він утік з рингу, впустивши дорогою пляшку, що покотилась по брезенті, заливаючи його водою; суддя носакон викинув її за мотузку.

За всі попередні раунди Женев'єва не бачила на обличчі в Джо того виразу, що промайнув був у крамниці, як він говорив про бокс! Часом його обличчя було зовсім хлопчаче, часом, коли йому дуже перепало, ставало сіре й понуре, а як він удавався до безнастанних заклепок, на нім виступала відчайдушна впертість. Тепер же, як небезпека минула, і Джо опанував становище, Женев'єва вгледіла обличчя борця. Вгледіла — і аж здригнулася. Джо був такий далекий від неї! Вона гадала, що знає його, до кінця знає, що має владу над ним, аж ні: те крицеве обличчя, крицевий рот, очі з крицевим полиском були їй зовсім не відомі. Його обличчя видалося їй незворушним лицем янгола-месника, що виконує волю господню.

Понта спробував напасти, як раніш, але удар по зубах спинив його. Невблаганний, упертий, загрозливий, не даючи супротивникові передихнути, Джо почав ганяти його по всьому майданчику. Тринадцятий раунд закінчився запеклою бійкою в Понтянім кутку. Понта хотів відбитися, але його повалено на коліна; він витримав дев'ять секунд, ще спробував урятуватися заклепкою, але дістав чотири удари в живіт, і, коли пролунав гонг, упав захеканий на руки своїм секундантам.

Джо перебіг у свій куток.

— Тепер, здається, я зловив його,— сказав він своєму секундантові.

— Так, цього разу ти його прикрутив,— відповів той,— Тепер його може врятувати хіба який випадок. Стережись!

Джо стояв, нахилившись уперед, трохи присівши, мов бігун, що чекає на сигнал. Він ждав гонга. Не встиг гонг відлунати, як Джо рвонувся через увесь ринг у Понтин куток і наскочив на нього саме тоді, як Понта, оточений секундантами, підводився з стільця. Понта тут же бухнув на підлогу, збитий ударом з правого плеча. Він сяк-так видерся з-поміж відер, стільців і секундантів, але Джо знов поклав його. І ще раз довелося йому впасти додолу, поки пощастило вилізти з свого кутка.

Джо налітав тепер як ураган. Женев'єва пригадала його слова: "Зажди, ти сама побачиш, коли я почну наступати на нього". Помітили це й глядачі. Всі посхоплювалися на ноги, вигуки злилися в одне дике ревище. То був рев юрби, що жадає крові. "Так, певне, виють голодні вовки",— подумала Женев'єва. І разом з вірою в перемогу коханого в її серці прокинулося співчуття до Понти.

Даремне він намагався оборонитись, прикритися, ухилитися, хоч на хвилику впірнути в заклепку. Такої нагоди не було. Удар падав за ударом. То боком, то навznak валився він на брезент; у заклепках і в розривах на нього сипались удари, що гнули й ламали його, приголомшували мозок і паралізували м'язи. Він літав з кутка в кутку, падав на мотузку, підводився й знову звалювався. Він уже махав руками наосліп, у ньому не лишилося нічого людського: це був дикий звір, що рикає, лютує, передчуваючи загибель. Він падав навколішки і, не чекаючи кінця рахунку, зривався на ноги, але жорстокий удар у щелепу відкидав його знов на мотузку.

Болісно напружуючись, ледь тримаючись на ногах, засапаний, зі склистими очима, хапаючи ротом повітря, потворний і героїчний, затявшись битися до кінця, подолати супротивника, він рвонувся з мотузки і знову заметався по всьому рингові.

І враз Джо послизнувся на мокрому брезенті. Крізь туман, який застеляв йому очі, Понта побачив це і збагнув, що може врятуватись. Він змігся на останню силу, щоб завдати вирішального вдару. Саме тоді, як Джо послизнувся, Понта вгатив його в підборіддя. Джо повалився, Женев'єва побачила, що його м'язи відразу послабли, і почула, як глухо гупнула його голова об брезент.

Шалений крик глядачів відразу завмер. Схилившись над бездушним тілом, суддя став рахувати секунди. Понта заточився і впав навколішки. Потім поволі, хитаючись, зіп'явся на рівні ноги й обвів глядачів зненависним поглядом. Ноги йому трусилились і підгиналися; він задихався й хлипав, ловлячи повітря роззявленим ротом. Зненацька його гойднуло назад — він тільки тому не впав, що помацки схопився за мотузку. Він повис на ній усією вагою свого тіла, розбитий, скорчений, схиливши на груди голову. Суддя відрахував фатальну десятую секунду і показав рукою на Понту: це означало, що він переміг.

У залі панувала мертва тиша. Понта, мов гадюка, проповз під мотузкою і впав на руки своїх секундантив, що боковим ходом провели його крізь натовп. Джо й далі лежав нерухомо. Секунданти однесли його в куток і посадили на стілець. Дехто з глядачів уже видерся на ринг, але поліцаї стали відганяти їх.

Женев'єва, не відриваючись, дивилась у віконце. Вона не вельми тривожилась. Її коханого переможено, вона дуже йому співчувала, але не більше. Почасти вона була навіть задоволена. Гра обдурила його, і тепер він належав тільки їй, Женев'єві. Він колись розповідав їй про нокауті — іноді потрібно було чимало часу, щоб отямитись од них. Тому вона занепокоїлась аж тоді, як почула, що секунданти викликають із зали лікаря.

Далі його бездушне тіло понесли з рингу, і Женев'єва вже нічого не бачила в своє віконце. За хвилину двері до вбиральні відчинились, і увійшло кілька чоловіків: вони внесли Джо й поклали на запорошену підлогу. Голову йому підтримував один із секундантив. Ніхто наче й не здивувався, що застав тут Женев'єву. Вона підійшла й стала навколішки біля Джо. Очі йому були заплющені, рот ледь розтулений. Мокрий чуб пасмами спадав на лице. Вона взяла його за руку, підняла її і вжахнулася — рука була важка й зовсім безживна. Дівчина хутко позирнула на обличчя секундантив та інших чоловіків навколо. Всі вони були наче злякані, крім одного, що впівголоса люто лаявся. Вона помітила й Сілверстайна, що стояв поруч неї, такий самий наляканий, як і всі. Він ласкаво підняв руку й співчутливо потис Женев'єву за плече.

Від того співчуття дівчині стало страшно, голова їй пішла обертом. Хтось увійшов до вбиральні, й усі перед ним розступилися. Він сердито крикнув:

— Вийдіть! Усі вийдіть! Прошу звільнити кімнату!

Кілька чоловіків мовчки вийшли.

— А ви хто? — гостро спитав він у Женев'єви. — Та це дівчина, хай йому чорт!

— Нічого, хай залишається, це його наречена, — сказав хлопець, що в ньому Женев'єва пізнала свого проводиря.

— А ви? — накинувся той, що увійшов, на Сілверстайна.

— Я з нею,— вперто відповів старий.

— Вона в нього служить,— пояснив хлопець.— Я ж вам кажу, що все гаразд.

Незнайомий щось бовкнув і улякнун коло Джо. Він провів рукою по мокрій голові, знов щось промурмотів і підвівся.

— Мені тут нема чого робити,— сказав він.— Пошліть по лікарняну карету.

Усе, що було далі, здавалося Женев'єві лихим сном. Мабуть, вона знепритомніла, бо чого ж Сілверстайн підтримував її рукою? Вона бачила обличчя навкруги невиразно, ніби в тумані. До її слуху долинали уривки розмови. Хлопець, що був їй за проводиря, щось казав про репортерів.

— Твоє ім'я попаде до газет,— десь іздалеку почула вона Сілверстайнів голос. Вона лише пам'ятала, що злякано похитала головою.

Тоді виринули якісь нові обличчя. Джо винесли на брезентових ношах. Сілверстайн застібнув їй довге пальто й коміром затулив обличчя. Нічне повітря обвіяло їй щоки — вона підвела голову й побачила холодні зорі. Її посадили на якусь лаву. Біля неї сидів Сілверстайн. Джо теж був із ними, так само на брезентових ношах; на голе тіло йому накинуто покривало. Був ще з ними якийсь чоловік у синій уніформі, він щось лагідно казав, а що саме, Женев'єва не пам'ятала. Тупотіли копита коней — і вена летіла кудись у ніч.

Потім знов було світло, голоси і тхнуло йодоформом. "Мабуть, лікарня.— подумала Женев'єва.— Ось операційний стіл і лікарі". Вони оглядали Джо. Один із них, темноокий, чорнобородий, схожий на чужоземця, випростався й сказав другому лікарєві:

— Ніколи ще такого не бачив. Уся потилиця.

Губи їй пересохли й горіли, в горлі аж пекло з нестерпучого болю. Але чому вона не плаче? Вона повинна плакати, вона відчувала, що повинна плакати. Онде по той бік вузького ліжка стоїть Лоті (нова примара зі сну) і плаче. Хтось каже щось про коматозний стан. Не чужоземного вигляду лікар, а хтось інший,— та чи ж не однаково? Котра година? І, мов на відповідь, у вікно зазирнув білий світанок.

— Сьогодні ми мали вінчатися,— сказала вона до Лоті.

— Ой, мовчи, мовчи! — простогнала та і, затуливши обличчя руками, знову заплакала.

От і кінець усьому — килимам, меблям, маленькому будиночкові, побаченням і гулянкам, тремтливим зоряним ночам, любим поступкам одне одному, взаємному коханню. Потворна суть Гри, якої Женев'єва не могла збагнути раніш, пойняла її жахом. О, як вона заповонила душу чоловіка — вона, глузлива й облудна, ризикована й знадлива, як вона хвилювала йому кров і принижувала жінку! То через неї жінка не могла стати для чоловіка всім, а була тільки іграшкою та розвагою; жінці він дарував материнство й родинний клопіт, скороминущі настрої та примхи, а Грі віддавав свої дні і ночі, працю рук і мозку, щоденну роботу й найшаленіші зусилля, всю натугу і запал — усе для Гри, володарки його серця.

Сілверстайн допоміг їй звестися на ноги. Женев'єва сліпо скорилася: вона й досі

була наче у владі сну. Сілверстайн узяв її за руку й підштовхнув до виходу.

— Чому ти не поцілуєш його? — крикнула Лоті, і смутні її очі спалахнули докором.

Женев'єва слухняно зупинилася, схилилась над нерухомим тілом і притулилася вустами до теплих ще губ. Двері розчинилися — і вона ввійшла до другої кімнати. Там стояла сердита місіс Сілверстайн, яка ще дужче розлютилася, побачивши Женев'єву в чоловічому вбранні.

— Ну, що я тобі казала, га? — люто напала вона на Женев'єву.— Що я тобі казала? Потрібен був тобі боксер?

Тепер твоє ім'я пропишуть по всіх газетах. Прийти на змагання у чоловічому вбранні! Ох ти, паскудо! Ох ти...

Та враз з очей їй ринули сльози, голос урвався, і, простягши гладкі руки, незграбна, смішна, але свята в своїм матернім почутті, вона кинулася до заляккої дівчини й притиснула її до грудей. Якись незугарні пестливі слова злітали їй з уст, і вона, тихо похитуючись, заходилася гладити Женев'євине плече своєю великою важкою рукою.